

УДК 004.915

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ НАВИЧОК МАКЕТУВАННЯ У МАЙБУТНІХ ВИДАВЦІВ

Олександр Баранюк

*Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка,
вул. Шевченка, 1, 25006, Кіровоград, Україна, e-mail: mails@kspu.kr.ua*

Розглянуто проблеми підготовки фахівців для видавничої галузі. Головну увагу зосереджено на питаннях розвитку навичок макетування та складання видань.

Ключові слова: видавнича справа, макетування, складання, текст, ілюстрація.

Актуальність, постановка проблеми. Історія друкованого слова нараховує кілька століть. За цей час фахівці виробили норми і правила оформлення друкованих видань, основною метою яких є одержання привабливого і зручного у використанні видання. Деякі з цих норм набули статусу галузевих чи державних стандартів, інші стали стандартами де-факто. Водночас, кожна редакція чи видавництво мають власні нормативи, прийоми і навіть “ноу-хау”, які дають можливість створювати неповторне обличчя видання. В епоху комп’ютерних технологій і багатокольорової поліграфії не лише зміст видання визначає його цінність для читача і популярність. Значною мірою на читацький попит впливає якісне оформлення і поліграфічне відтворення видання.

Удавана доступність і дружній інтерфейс комп’ютерних систем верстки самі по собі не є запорукою одержання якісного видання із гармонійним збалансованим макетом. Як і в будь-якій галузі виробництва, макетування і складання видань вимагають кваліфікованого підходу. Немає універсального правила, застосування якого гарантує одержання якісного макету і, відповідно, попиту у читачів. Створення високоякісного видання завжди потребує знань, досвіду та елементів творчості. Існує цілий ряд важливих понять, норм і правил, яких слід дотримуватись для одержання якісного і зручного в користуванні видання. Можна також виділити композиційні прийоми, яких бажано уникати під час підготовки друкованих видань. Очевидно, що постає питання підготовки кваліфікованих фахівців з макетування та складання видань. А цей процес потребує відповідних педагогічних і методичних підходів.

Аналіз досліджень проблеми. Проблемам побудови друкованих видань присвячено багато праць вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків. Серед них можна відзначити С. Галкіна, В. Іванова, Т. Іванову, Н. Комолову, В. Шевченко, М. Клепера, Р. Паркера, Т. Харроуера. Майкл Клепер називає три

причини для упорядкованого розміщення інформації на сторінках видання: завдяки вдалому дизайну сторінки значно легше організувати зміст таким чином, щоб читач міг легко його знаходити і сприймати; повна інформація, викладена у виданні, повинна бути представлена і в стислому вигляді з метою її швидкого пошуку; оригінальний дизайн повинен не тільки привертати увагу читача, але і сприяти тому, щоб видання могло достойно конкурувати з іншими [2].

В. Шевченко зауважує, що для одержання гармонійного та функціонального шаблону видання слід ретельно розробляти концепцію майбутнього видання, а на її основі укласти детальний ескіз і макет. Роль макета в оформленні видання надзвичайно важлива. Основу макету зазвичай становить сітка — набір горизонтальних та вертикальних ліній, призначених для організації текстового та графічного матеріалу. “Лінії сітки у шаблоні позначають поля, формати набору, блоки елементів” [4, с. 94].

Для формування структури сторінки періодичних видань широко використовують модульні сітки. “Модульна сітка є, по суті, колонковою сіткою з великою кількістю горизонтальних направляючих, які поділяють колонки на рядки, створюючи матрицю комірок, які називаються модулями” [5, с. 206]. Головна перевага модульних сіток у тому, що вони дисциплінують верстальників [4, с. 99].

Крім макета, основному завданню оформлення видання сприяє вміле використання гарнітур, кеглів і накреслень шрифтів, шрифтове і композиційне виділення заголовків, виразне ілюстрування матеріалів [4, с. 99].

Серед основних складових видавничого проекту В. Шевченко називає формат видання, формат сторінки складання, гарнітуру, кегль та накреслення основного та заголовкових шрифтів, колонтитули та колонцифри, вид, розмір та розташування зображень та ін.

Створення привабливого макета називають художньо-технічним редагуванням або графічним дизайном. Термін “графічний дизайн” як надання порядку і візуальної форми друкованим матеріалам вперше використав американський дизайнер В. Е. Двігінс ще 1922 року [6]. Останнім часом все більшого поширення у вітчизняній літературі набуває термін медіадизайн [3]. Це позитивна тенденція, оскільки термін дизайн точніше передає процес творення візуальної форми інформації, ніж термін редагування.

Аналіз засвідчує, що питанням підвищення якості підготовки студентів-видавців вітчизняні вчені приділяють ще недостатньо уваги.

Метою статті є пошук напрямів формування навичок макетування у майбутніх видавців. *Завдання* дослідження передбачають аналіз складових макету видання й окреслення основних напрямів практичної підготовки студентів з макетування і складання видань.

Результати дослідження. Ефективний дизайн видань покликаний передавати інформацію від видавця до цільового реципієнта з використанням адресних візуальних образів. Завдяки сучасним інформаційним технологіям студенти мають змогу вчитися на найкращих зразках макетів видань. На думку В. Шевченко, медіадизайнери повинні володіти сучасними технологіями і програмами, призначеними для оформлення медіапродуктів [3]. Поряд з іншими дисциплінами, знання, необхідні для медіадизайну, студенти отримують і в курсі “Макетування та верстка”.

Навчальний процес студентів-видавців включає формування навичок макетування і складання основних видів видавничої продукції. Особлива увага має приділятися практичним заняттям, на яких студентам необхідно пройти увесь шлях додрукарської підготовки — від вироблення концепції до одержання готового оригінал-макету.

Аналіз попередніх досліджень свідчить, що практичну підготовку з макетування видань потрібно організувати в таких напрямках: обґрунтування і вибір формату видання, розробка макетів сторінок видання, робота з текстом та ілюстраціями, робота із заголовками, змістом, колонитулами й колонцифрами та іншими елементами.

Формат. Робота над макетом видання починається із визначення формату. Вже на перших кроках створення макету видання у програмах верстки доводиться задавати орієнтацію сторінки, формат видання, розміри полів, кількість колонок та їх розміри. Для правильного визначення названих параметрів, крім нормативних матеріалів, є один універсальний критерій — зручність для читача.

До початку макетування будь-якого видання кожен студент повинен оволодіти поліграфічними одиницями вимірювання та видавничими стандартами. Формати видань і розміри полів найчастіше задають у міліметрах, а формат сторінки складання традиційно зазначають у квадратах, хоча в англомовній літературі використовують дюйми. У сучасних програмах верстки одиниці вимірювання можна вибирати різними в різних напрямках. На етапі вибору формату можна вибрати міліметри в обох напрямках, а під час складання по вертикалі краще встановити пункти. Це дає можливість ефективно користуватися сіткою базових ліній і виражати вертикальний розмір сторінки складання через ціле число рядків основного тексту.

Окремого розгляду потребує питання вибору кількості та ширини колонок. Існують обмеження на мінімальну та максимальну довжину рядка для різних видань [1; 2]. Проблемними моментами завжди залишаються оборки, недостатня ширина яких утруднює верстання тексту та розстановку переносів і порушує насиченість і цілісність текстового блоку.

Під час макетування повинно стати правилом використання сітки направляючих ліній, а для газетних та журнальних видань — модульної сітки.

Текст. Одним із найперших і найважливіших етапів додрукарської підготовки видань традиційно вважають роботу з текстом. Нас, насамперед, цікавитиме, його форма, тобто технічне оформлення.

Багаторічний досвід аналізу помилок студентських макетів дає підстави виділити основні напрями, у яких повинні бути зосереджені зусилля викладачів з формування навичок складання тексту. Насамперед програма верстки повинна одержувати на вході “чистий” текст, позбавлений недоліків, внесених операторами набору (авторами). Частина текстів потрапляють у комп’ютер шляхом сканування і розпізнавання друкованого тексту. Розпізнаний текст може містити певні недоліки, притаманні програмі розпізнавання. Серед типових помилок набору (розпізнавання) можна виділити такі: встановлення абзацних відступів за допомогою символу табуляції (ще гірше — шляхом набору символів пропуску), пропуск перед комою (крапкою), зайві пропуски між словами, заміна тире на дефіс і навпаки, неоднакові лапки та ін. Усунути вищеназвані недоліки найкраще засобами текстового процесора ще до початку складання, використовую-

чи механізм пошуку і заміни тексту. Дуже відповідальним моментом додрукарської підготовки є пробна верстка шпальт із використанням різних шрифтів та остаточний вибір шрифтової гами.

Важливим напрямом підготовки слід назвати формування культури використання стилів. Як відомо, стиль тексту — це поіменований набір параметрів форматування, який може бути застосований до фрагментів тексту відповідною командою. Використання стилів можна вважати одним із “правил хорошего тону” у роботі з текстом. Наявність стилів дає можливість легко дотримуватися єдності шрифтового оформлення видання. Деякі прийоми верстання реалізуються саме через стильове оформлення (зокрема, формування змісту). Макет видання повинен мати окремі стилі для основного тексту, заголовків і підзаголовків, назв розділів, колонтитулів та ін. Практика свідчить, що вибір і налаштування необхідних для публікації стилів може зайняти навіть більше часу, ніж безпосередньо верстання видання. Можна сказати, що вдалий набір стилів тексту видання — одна із складових його стильової єдності.

Особливу увагу у процесі підготовки медіадизайнерів слід звернути на засоби керування переносами в рядках та розташуванням рядків на сторінках. Найбільш ефективним механізмом тут залишається трекінг, хоча користуватися ним треба дуже обережно, застосовуючи найменші можливі значення, необхідні для досягнення результату. Правило обережності стосується, до речі, й інших засобів макетування. Треба використовувати рівно стільки засобів, скільки необхідно щоб донести ідею видавця до читача, і не більше. Не можна рекомендувати видавцям змінювати інтерліньяж для усунення висячих рядків. Це порушує привідну верстку і руйнує гармонію сторінки.

Одним із самостійних етапів роботи з текстовими елементами можна вважати роботу із заголовками. Питання шрифтового вирішення заголовків досить детально розглянуті в літературі, зокрема в [1; 2]. Хотілося б зупинитися лише на технічних моментах. Згідно з принципом близькості заголовки повинен бути візуально об’єднаним з текстом, до якого він відноситься. Для цього в стиль заголовка включають відступи, причому відступ перед абзацом повинен бути більший, ніж відступ після абзацу. Важливо, щоб заголовок з двома відступами займав ціле число рядків основного тексту. У цьому випадку питання розміщення заголовків відносно сітки базових ліній вирішується елементарно просто.

Ілюстрації. Процес складання передбачає розміщення тексту та ілюстрацій на сторінках видання згідно з обраним макетом. Відповідно, програми верстки найкраще пристосовані саме для розміщення різних елементів видання, у тому числі й ілюстрацій. Це означає, що зображення для ілюстрацій повинні бути одержані, відредаговані й підготовлені для складання іншими засобами та інструментами інших програм — графічних редакторів. Ідеальний варіант передбачає одержання первинного зображення для ілюстрації із розмірами і роздільною здатністю, які необхідні для друку із заданою лініатурою на папері потрібної якості. Під час верстання зображення лише імпортується у програму верстки і ставиться на своє місце.

Особливу увагу слід звертати на формати графічних файлів. Студенти-видавці повинні усвідомити, що існують так звані “поліграфічні” формати файлів, тобто формати, використання яких у поліграфії забезпечує найвищу якість зображення. Ці формати містять зображення у нестисненому вигляді або вико-

ристовують алгоритми стискання без втрат якості зображення. До таких форматів належать TIFF, BMP, EPS. Вони універсальні і сумісні з різними програмами верстки. Існують також графічні формати для електронних видань, особливістю яких є мінімальний розмір файлу (PNG, GIF, JPEG).

Ще одним моментом роботи з графічними матеріалами має бути правильне використання кольорових моделей. Згідно з принципами формування кольорового зображення в медіапродуктах різної фізичної природи, вважається, що в макетах для кольорової поліграфії використовують чотириколірну модель СМУК, а в макетах для електронних видань — триколірну модель RGB. Неправильний вибір кольорової моделі на етапі верстання може призвести до погіршення кольоропередачі на кінцевому етапі творення продукту.

Крім вищезгаданого, важливо також сформувати у студентів правильне розуміння і навички складання деяких інших елементів апарату видання. Для прикладу, зміст документа — це перелік його заголовків та підзаголовків заданого числа рівнів. Отже, він повинен формуватися на основі стилів заголовків із використанням відповідних інструментів програм верстки. Колонтитули та колонцифри належать до елементів, які повторюються на багатьох сторінках видання. Відповідно, вони повинні розміщуватися на головних сторінках (майстер-сторінках) макету видання.

Висновки. Необхідність підготовки кваліфікованих фахівців з видавничої справи та редагування не викликає сумніву. Під час навчання потрібно ознайомлювати майбутніх медіадизайнерів з кращими зразками макетів видань і виробляти ефективні навички макетування. Згідно з основними складовими макету видання зусилля з формування навичок макетування потрібно зосередити в таких напрямках: вибір розмірних параметрів видання, застосування сіток, робота з текстом, ілюстраціями та елементами апарату видання. Важливими моментами є також вибір кольорової моделі та формату графічних файлів. Основними етапами роботи з текстом є підготовка тексту до складання та його імпорт у програму верстки, вибір шрифтів основного тексту та заголовків, стильове форматування, контроль переносів та висячих рядків. Основними етапами графічного оформлення є одержання зображень потрібного формату і заданої роздільної здатності, обробка за допомогою графічних редакторів, імпорт зображень та розміщення їх у публікації.

У подальших дослідженнях слід зосередитися на глибшому аналізі окремих складових процесів макетування та складання, а також розробці методичних та дидактичних матеріалів для практичних занять.

1. Галкин С. И. Техника и технология СМИ: художественное конструирование газеты и журнала / С. И. Галкин. — М. : Аспект Пресс, 2005. — 215 с.
2. Клепер М. Л. Практическое руководство по цифровой печати. Т. 1. / М. Л. Клепер. — М. : Издательский дом “Вильямс”, 2003. — 1040 с.
3. Шевченко В. Е. Медіадизайн як напрямок фахової підготовки журналістів / В. Е. Шевченко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. — Т. 21 (60). — 2008. — № 1. — С. 328–332.

4. Шевченко В. Е. Роль макета в структурі періодичного видання / В. Е. Шевченко // Наукові записки Інституту журналістики : науковий збірник / КНУ імені Тараса Шевченка. — К., 2009. — Т. 35. — С. 92–99.
5. Samara T. Design elements : a graphic style manual / T. Samara. — Gloucester : Rockport Publishers, Inc., 2007. — 272 p.
6. Whitbread D. The design manual / D. Whitbread. — Sydney : University of New South Wales Press Ltd, 2002. — 300 p.

IMPROVEMENT POSSIBILITIES OF LAYOUTING SKILLS OF FUTURE PUBLISHERS

Oleksandr Baranuyk

Vynnychenko State Pedagogical University of Kirovograd,
Shevchenko str., 1, 25006, Kirovograd, Ukraine

E-mail: mails@kspu.kr.ua

This article is devoted to problems of future specialists training for the publishing industry. The main attention is paid to development of layouting skills.

Key words: desktop publishing, layout, layouting, text, illustration.

НАПРАВЛЕНИЯ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НАВЫКОВ МАКЕТИРОВАНИЯ У БУДУЩИХ ИЗДАТЕЛЕЙ

Александр Баранюк

Кировоградский государственный педагогический университет
имени Владимира Винниченко,
ул. Шевченко, 1, 25006, Кировоград, Украина

E-mail: mails@kspu.kr.ua

Статья посвящена проблемам подготовки специалистов для издательской отрасли. Основное внимание уделяется вопросам развития навыков макетирования и верстки изданий.

Ключевые слова: издательское дело, макетирование, верстка, текст, иллюстрация.

Стаття надійшла до редколегії 01.09.2011

Прийнята до друку 26.09.2011